

nik, ezt a politikai akaratot szolgálja ki, amikor „nem nyelvtudományi, hanem érzelmi alapon közelíti meg vizsgálata tárgyát” (130). Ebből viszont világosan kiderül, hogy az ukrainai nyelvpolitikusok nemcsak a magyar, ruszin és egyéb kisebb közösségek nyelvi helyzetét hagyják figyelmen kívül, hanem jórészt az ukránokét is.

Kontra Miklós írása a nyelvi adatok eltűnéséről hidegtelelős félelmet kelt minden élő nyelvhasználattal foglalkozó kutatóban. Még mindig az oly törekenynek tűnő könyvek állják legjobban az évszázadok viharait, a hangzó szót rögzítő adathordozók élettartama pedig ijesztően rövid. Kontra figyelmeztetését számos értékes felvétel visszavonhatatlan pusztulása teszi drámaivá. Csak egyetérteni lehet javaslatával: létre kell hozni egy olyan nemzeti hangtárat, amelyben helyet kapnak a nyelvjárási felvételek éppúgy, mint a városi változatok dokumentumai. Követendő példának látszik erre a mannheimi IDS (Institut für Deutsche Sprache) Spracharchivja, amely megőrizte a mára gyakorlatilag kihalt német dialektusok, például a szudétanémet változatok hangzó emlékeit, valamint a hetvenes-nyolevanes évek városi nyelvi projektjének, a Werner Kallmeyer által koordinált Stadtgesprächnek a dokumentumait. Ők megtudták oldani a hardver-szoftver elavulásából adódó költség gondjait is. Amikor az 1980-as években először jártam ott, az intézet földszintjén a SZTAKI hatalmas gépeihez hasonlóan tárolták az adatokat, ma viszont a jelen kor korszerű technológiájának megfelelő eszközökön. Az adatok egy gondosan kiválasztott része a nagyközönség számára is hozzáférhető. Hasonló archívumot az egész magyar nyelvterületre vonatkozólag is létre kell hozni, hogy vizsgálni lehessen az egyes társadalmi csoportok nyelvhasználatát és az azokban végbemenő változásokat.

A *Nyelvi változók, nyelvhasználat, térbeliség* műhely előadásából megtudjuk, hogy léteznek már ilyen magyar adatbázisok és alkalmazások, például a Geolingvisztikai Műhely honlapján megismerhető beszélő tér-

képek. Az ezekből nyert ismeretekből mutat be példákat Vargha Fruzsina Sára, mikor összehasonlítja az MNyA (A magyar nyelvjárások atlasza) munkálatai közben, az 1960-as évek elején rögzített és az azok helyszínén készült újabb felvételeket. Igaza van: „az adatbázisban rögzített, különböző szempontok szerint kereshető és csoportosítható nyelvjárási adatok az adatbeírásos papírtérképeknél világosabban mutathatják egy-egy nyelvi jelenség földrajzi elterjedtségének, elterjedésének dinamikáját” (472). Hasonló témákat és feldolgozást mutatnak Bodó Csanád, Menyhart József és Presinszky Károly írásai.

Az *Uráli nyelvek – szociolingvisztikai eleméletek és módszerek* címet viselő előadás-csokor az udmurt és a komi-permjak nyelvek médiabeli használatára, valamint a többségi orosz nyelv rájuk gyakorolt hatásaira fókuszál, de a következtetések érvényesek más kis nyelvre is.

A kötet írásai fontos elméleti kérdéseket tárgyalnak, és érdekes empirikus kutatásokról adnak hírt. Ajánlom olvasásra és továbbgondolkodásra.

Huszár Ágnes

Navracsics Judit – Szabó Dániel (szerk.)

A mentális folyamatok a nyelvi feldolgozásban

Pszicholingvisztikai tanulmányok III.

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2012. 402 p.

ISBN: 978-615-5219-17-7

A magyarországi alkalmazott nyelvészet egyik kiemelkedő eseménye a Balatonalmádiban évente visszatérő Pszicholingvisztikai Nyári Egyetem, amely tudományos műhelyként fórumot biztosít hazai és külföldi szakemberek legújabb kutatási eredményeinek bemutatására és a nemzetközi szakmai körben folytatott tudományos eszmecsereére. A jelen kötet gerincét a 2011-ben rendezett Pszicho-

lingvisztikai Nyári Egyetemen elhangzott előadások képezik, kiegészülve a tematikába illeszkedő további tanulmányokkal. A Tinta Könyvkiadónál megjelent könyv a Pszicholingvisztikai tanulmányok sorozat harmadik köteteként a nyelvi feldolgozás mentális folyamatainak vizsgálatát helyezi a figyelem középpontjába. A 400 oldal terjedelmű kötet 40 angol, német és magyar nyelven írt tanulmányt tartalmaz az alábbi címek szerinti négy fejezetben csoportosítva: I. Pszicholingvisztika: ép és sérült folyamatok; II. Beszédkutató; III. Kétnyelvűség; IV. Második nyelvi feldolgozás. A kötetben nagyjából empirikus vizsgálatok eredményeit mutatják be a szerzők, ennek megfelelően az alábbiakban ezen eredmények összefoglalását közöljük, terjedelmi okokból a teljesség igénye nélkül. Bár a tanulmányok téma, kutatásmódszertan vagy (rész)diszciplináris besorolás szerint is csoportosíthatók lennének, összességében a kötet szerkezeti felépítését követve haladunk fejezetről fejezetre.

Az első fejezet első tanulmánya nemcsak figyelemfelkeltő és provokatív címével tűnik ki a többi tanulmány közül, hanem rendhagyó szemléletével is: gondolatébresztő, és vitaindítóként is megállja a helyét. Amikor a korábbi modellek már nem tudnak az újabban felmerülő kérdésekre kielégítő válaszokat adni, és nem viszik előre a tudományos megismerést, előbb-utóbb bekövetkezik a paradigmaváltás, melyre eleinte a szokásos reakció az ellenállás és a visszautasítás. Kees de Bot úgy gondolja, épp ilyen helyzetben van jelenleg a pszicholingvisztika. Általában a változást sürgetők sem aratnak osztatlan sikert, és feltételezhetően ez a sors vár szerzőnkre is, aki a *The end of psycholinguistics as we know it? It's about time!* című írásában (13–21) fejti ki a megszokottól eltérő álláspontját. Szemléletváltást sürget, melynek szükségességét alátámasztják azok a 2000-es évek eleje óta megjelent elméleti munkák és vizsgálati eredmények, amelyek korábban fel nem merülő szempontokat vetnek fel, illetve olyan új eredményekkel állnak elő, amelyek nem egyeznek meg, vagy

akár ellent is mondanak a régebbieknek. Miután áttekinti Levelt (1989) hagyományos pszicholingvisztikai modelljének fő elemeit, továbbá annak kétnyelvűségi feldolgozásra továbbgondolt legújabb változatainak jellemzőit (vö. Paradis 2004; Hartsuiker–Pickering 2007), rámutat: amióta a megismerési folyamatok új megvilágításba kerültek, ezek a modellek már nem teljesen helytállóak. Következésképpen szükség van egy új szemléletmód bevezetésére, amelyet véleménye szerint a dinamikus modell képvisel (vö. van Gelder 1998). A dinamikus hipotézis lényege, hogy a nyílt rendszerekben – és a kétnyelvű elme is ilyen – a folyamatok párhuzamosan és együtt zajlanak, továbbá folytonosak, az elme pedig folyamatos interakciót alakít ki a környezetével. A szerző sorra veszi a korábban tárgyalt hagyományos információfeldolgozó modellek jellemzőit, és a dinamikus megközelítésre alapozott újabb tanulmányok eredményeire hivatkozva rámutat hiányosságaira. A dinamikus rendszer perspektívájából több elfogadott nézet is megkérdőjeleződik, így például a kognitív feldolgozás modularitása, a nyelv innáta jellege és emberi fajt jellemző egyedisége, a szókészlet és a grammatika elkülönülése, a beszéd monologikus szemlélete, de még a kísérleti módszerek alkalmassága is, ezért a korábbi megállapításokat felül kell vizsgálni egy időbeniséget és változást magában foglaló modellel. Míg azonban a dinamikus rendszer irányába történő elmozdulást elkerülhetetlennek tartja, de Bot bevallja, jelen pillanatban még nem világos, hogyan fog ez bekövetkezni. Sportnyelven fogalmazva de Bot feldobott egy labdát, de adósunk maradt annak leütésével. Kíváncsian várjuk a fejleményeket.

A könyv további részeiben a meglévő szolid alapokra és kipróbált kutatás-módszertani eljárásokra támaszkodó vizsgálatok újszerű eredményeiről olvashatunk beszámolókat. Két tanulmány is sérült folyamatokat vizsgál. Az elsőkben (22–30) Bánréti Zoltán, Mészáros Éva, Hoffmann Ildikó és Orley Zita afáziás és Alzheimer-kórban szenvedő személyeken

végzett kísérletei azt kívánják tisztázni, hogy a szakirodalomban eltérő megítélés alatt álló rekurzivitás emberi képessége szintaktikai-strukturális beágyazódású-e, vagy tudatelméleti (*theory-of-mind*) típusú következtetés. Az elvégzett tesztek eredményeiből az derül ki, hogy az agrammatikus afáziában szenvedők szintaktikai rekurziója korlátozott volt, míg a tudatelméleti típusú rekurzív következtetésekkel jól boldogultak. A Wernicke-afáziában szenvedőknél a szintaktikai rekurzió szétválása a tudatelméleti típusú rekurziótól kevésbé volt megfigyelhető. Az agrammatikus afáziában szenvedők rekurzív tudatelméleti következtetéseiket kompenzálásként használták, hogy elkerüljék a szintaktikai-strukturális rekurziót. Az Alzheimer-kórban szenvedő betegek elvégzett ellenpróba alátámasztja a kétfajta rekurzió függetlenségét egymástól: míg Alzheimer-betegeknél a szintaktikai-szerkezeti rekurzió korlátlan, és a tudatelméleti következtetések korlátozottak, addig az agrammatikus afáziasoknál a szintaktikai-szerkezeti rekurzió korlátozott, és a tudatelméleti következtetések sértetlenek. A szerzők számtani műveletekre is kiterjesztett vizsgálata azt látszik bizonyítani, hogy a rekurzió nem egységes művelet, melynek alkalmazása bizonyos szinteken sérülhet vagy maradhat ép, hanem különálló rekurzív műveletek kapcsolódnak nyelvi vagy egyéb, sérült vagy nem sérült alrendszerhez. Az eredmények alapján megalkotható egy elméleti modell, amelyben a rekurzív műveletek modulárisan épülnek fel, és amelyen a nyelvi, a tudatelméleti és a számítási műveletek osztoznak.

Hegy Ágnes vizsgálata (31–41) azoknak a tüneteknek az azonosítására tesz kísérletet, amelyekből megállapítható, hogy a szóelőhívás sikertelenségét raktározási deficit vagy hozzáférési deficit okozza-e. Az Alzheimer-kórban, illetve anómikus afáziában szenvedő betegekkel, képmegnevezési feladatokkal végzett kísérlet eredményei azt mutatják, hogy előbbiek esetében a korai vizuális képesség funkcionális zavara akadályozza a szó elérését, azaz hozzáférési deficitről van szó,

míg afáziás betegnél a szóelőhívás sikertelensége progresszív raktározási deficitet igazol, amelyet a szemantikai reprezentációból elvesztett információk okoznak. További eredmény, hogy a színmegnevezés sikere vagy sikertelensége jelzésértékű információ – a prognózis és diagnózis meghatározója lehet az anómikus afázia enyhe tünetét mutató betegeknél.

Lengyel Zsolt szóasszociációs kísérlete a fonetikai/fonológiai kapcsolatokat igyekszik feltárni a mentális lexikonban (64–84). A nagyszámú grammatikai és szemantikai-logikai kapcsolatok feltárására irányuló kísérletekhez viszonyítva meglehetősen elhanyagolt vizsgálati területe ez a pszicholingvisztikának. A vizsgálati anyagot a kísérletbe bevont 1300 fő 200 hívószóra adott válaszai képezik. Az adatokból az derül ki, hogy a fonetikai kapcsolat alig haladja meg az összes válasz 5%-át. A szerző kimutatja, hogy a főnévi, igei, melléknévi és főnévi igenévi hívószók kétharmada indukált fonetikai alapú kapcsolatot, bár összességében ezek száma csekélynek mondható a szemantikai és grammatikai kapcsolatok számához képest. A kapcsolatok jellege meglehetősen heterogén: megfigyelhetők írott nyelvi hatások, kölcsönös, illetve nem kölcsönös behívások, lexikai szint alatti és lexikai szint fölötti válaszok, szegmentális és szupraszegmentális műveletek. A fentiek alapján Lengyel arra a következtetésre jut, hogy a fonetikának minimális a cementáló szerepe, amit azzal magyaráz, hogy a magyar grammatikában a fonetikai elv nem osztályszervező. A vizsgálati eredmények nemcsak önmagukban értékesek, hanem azért is, mert több irányban nyitnak utat további kutatások számára.

A szóelőhívás sajátosságait vizsgálja Neuberger Tilda is (85–94), de gyermekeknél és két beszédhelyzetben: asszociációs kísérlet során és spontán beszédben, abból a feltevésekből kiindulva, hogy az életkor előrehaladtával növekszik a szavak (és szófajok) száma, és fejlődik az asszociációs stratégia, aminek eredményeként hatékonyabb lesz a szóelőhívás, még spontán beszédben is. Az adatok igazolni látszanak a hipotézist: idősebb gyermekek

nél gyorsabb a lexikális hozzáférés, fejlettebb asszociációs stratégiákat alkalmaznak, gazdagabb a szókincs. A szóasszociációban nyújtott jó teljesítmény azonban nem minden esetben jelzi előre a spontán beszédbeli szó-előhívás sikerességét. Spontán beszédben nagy egyéni különbségek figyelhetők meg, amelyek azonban nem feltétlenül életkorfüggők. Figyelemre méltó a szerző pedagógiai vonatkozású megállapítása, mely szerint a szókincs bővítése mellett a szóbeli szövegalkotás képességét is fejleszteni kell.

Jozef Pally arra tesz kísérletet, hogy szlovák nyelvre adaptálja a nyelvi kompetencia mérésére kifejlesztett GMP-tesztet, mivel használható tesztek hiányában a nyelvi kompetencia átfogó és rendszerezett vizsgálata sem egy nyelvűeknél, sem két nyelvűeknél nem lehetséges. Írásában a szlovák GMP-teszt első változatát mutatja be (42–55).

A második fejezet tanulmányai a beszéd kutatás köré csoportosuló empirikus vizsgálatok eredményeit ismertetik. Gósy Mária a spontán beszéd két megakadásjelenségét – a szünet a szóban és az újraindítás –, illetve ezek szerkesztési szakaszait vizsgálja (149–161). A két jelenség abban hasonlít egymásra, hogy az artikuláció mindkettőnél egy adott ponton megszakad; de különbözik abban, ami az elakadás után történik: a szerkesztési szakasz után az artikuláció az előbbinél folytatódik, utóbbinál viszont újakezdődik. Az artikulációs leállás összefügg azzal, hogy a lexikális hozzáférést a gondolati vagy a nyelvi megformálás problémája nehezíti-e. A szerző valószínűsíti, hogy az artikulációs leállás akkor következik be, amikor a közlésegség tervezése már befejeződött, az artikulációs tervezés pedig készenlétben áll az artikulációs tárban. A kutatásban vizsgált bizonytalanságra utaló jelenségek a hiba felismerése és a rejtett hibajavítás következményei. A szóban tartott szünetek időtartamai többségükben rejtett monitorozásra utalnak, de az újraindítások szerkesztési szakaszai is az első szótagot követően a rejtett monitor működését igazolják. A vizsgálati adatok kiértékelése alátámasztja

Gósy eredeti hipotézisét, mely szerint az artikulációs leállás a folytatástól függően eltérő monitorozási működésre utal.

Beke András és Horváth Viktória arra a kérdésre keresik a választ, hogy lehetséges-e a spontán beszédben előforduló hezitálások automatikus osztályozása, és ha igen, az hogyan valósul meg (162–169). Kísérletükben a kitöltött szünetek és a többi beszédhang osztályozásához MFC- (mel-skála szerinti kepszt-rum) együtthatókat használtak, osztályozó algoritmusként pedig rejtett Markov-modellt. A különböző hezitálásokat szupportvektorgépalgoritmussal osztályozták. A vizsgált korpuszban azonosították a hezitálás funkcióit, elemezték a kitöltött szünetek időtartamát, a beszélők közötti különbségeket, a néma és a kitöltött szünetek időtartamának összefüggéseit. A kísérlet kiváló eredményeket hozott: szupportvektor-gépekkel a hezitálástípusokat ugyan csak 59%-os eredménnyel, MFC-együtthatókkal előfeldolgozva, háromállapotú rejtett Markov-modellekkel azonban a hezitálásokat már 98,33%-os eredménnyel sikerült automatikusan osztályozni.

A környezeti zajok spontán beszédre gyakorolt hatását kutatta Gyarmathy Dorottya (170–180). Az előzetes feltételezésekkel ellentétben a vizsgált négy zajtípus hatására az elvártnál nem több, hanem kevesebb megakadásjelenség volt megfigyelhető, ami vélhetően a közlés fokozottabb kontrolljának köszönhető. Ezért a tervezési diszharmoniak sem realizálódtak hibaként a felszínen. A hibaészlelést és a javítást a közlésben bizonytalanságok jelezték. A zaj hatására megváltozott a hibák és a bizonytalanságok egymáshoz viszonyított aránya. A zaj típusa, intenzitása, a közvetítés módja mind szerepet játszik a zajok beszédre gyakorolt hatásában.

Bóna Judit vizsgálata azt próbálja feltárni, milyen hasonlóságok és különbségek vannak a fiatalok, az idősödők és az idősek mondatismétlésében (181–189). A kísérletből az derült ki, hogy az ismétlés pontossága szignifikáns változást mutat az életkortól függően: a fiatalok szignifikánsan jobb teljesítményt nyújtot-

tak az időseknél, az időződők átlageredménye pedig a két életkori csoport közé esett. A mondatok szemantikája és szintaktikai szerkezete befolyással volt az ismétlések pontosságára, de ebben is voltak eltérések az életkori csoportok között. Ugyanakkor mindegyik életkorban nagy egyéni különbségeket lehetett megfigyelni.

Menyhárt Krisztina mai hallgatókkal végzett szövegértési kísérletet annak kiderítésére, befolyásolják-e a percepciót kulturális különbségek (220–227). Archaikus bukovinai székely népmese felhasználásával tárja fel a meseszöveg percepciójának működését, elemzi a szövegértés és szövegfelidézés folyamatát. Az eredmények azt mutatják, hogy a kísérletben részt vevő fiataloknak nem okozott különösebb nehézséget a szöveg megértése, a szöveg felidézése viszont, melynél megfigyelhető volt az ún. fürdőkádhatalás, nehezebb volt. A hibatípusok elemzése a generációk közötti kulturális különbségekre világított rá.

A kétnyelvűség témakörében olvashatjuk Márku Anita tanulmányát (237–246), aki kárpátjai magyar és ukrán–orosz kétnyelvűeknél vizsgálja a kódváltást szublexikális, lexikai, mondat- és diskurzusszinten. Noha a vizsgált korpuszban beszűrő és alternációs kódváltásra egyaránt volt példa, lényegesen többször fordult elő a lexikai elemek beágyazódása.

Szintén kárpátjai magyar–ukrán kétnyelvűekre terjed ki Bátyi Szilvia szóasszociációs vizsgálata (254–263). A 12–13 éves tanulókkal végzett kísérlet eredményei alapján a szerző a mentális lexikon hálózatszerű szerveződését látja bizonyítotttnak, továbbá azt, hogy a két nyelv szerveződése a mentális lexikonban eltér. Bizonyítást nyer az a vélekedés is, mely szerint a fogalmi reprezentáció lehet közös, részlegesen átfedő vagy különálló. A példákban konkrét főneveknél közös, absztrakt főneveknél részleges volt az átfedés. Az L2 ingerszóra adott válaszok a vizsgálati szemlélyek magyar nyelvű dominanciáját bizonyítják.

A nyelvi kompetenciát vizsgáló tanulmányában Bajtai Anita kódváltásokkal tarkított,

mindazonáltal mindkét nyelven magabiztos nyelvhasználatot figyelt meg magyar–szerb kétnyelvű fiatalok körében (247–253). Vékony Valéria a magyar mint származási nyelv írás-és olvasástanításának problémáira hívja fel a figyelmet, különös tekintettel a módszertani elvek kidolgozásának szükségességére németországi magyar anyanyelvű tanulók körében (323–330).

Két cikk is foglalkozik angol–magyar nyelvkontaktussal. A Forintos Éva által jegyzett írás (281–288) a kanadai magyarban és az angliai magyarban, a Forintos Éva és Szentgyörgyi Szilárd társszerzőségéből született cikk pedig az ausztráliai magyarban megfigyelhető nyelvkontaktus-jelenségekből mutat be példákat (301–315).

Fodor Balázs és Heltai Pál tanulmánya (289–300) a kulturális szavak (reáliák) fordíthatóságának kérdésével foglalkozik. A szerzőpáros szerint a probléma el van túlozva, ugyanis sok esetben ezek a szavak transzkulturálissá, azaz kulturális határaikon túl is közismertté válnak, más esetben a kontextus magyarzó jellege teszi őket érthetővé a célnyelvi olvasók számára, némelyikét esetleg maguk a fordítók magyarozzák meg jegyzetben, de akár az is előfordulhat, hogy egyes kulturális szavak már a forrásnyelvi befogadók körében is elvesztették reáliajellegüket. Ez utóbbi állítás bizonyítására szabad szóasszociációs teszt készült, melyben egy sor kiválasztott reália képezte a hívószót. Míg a fordíthatóság általános kérdéseit tekintve a szerzők állításai vitán felül állnak, némi aggály merül fel a konnotáció és az asszociáció közé tett egyenlőségjellel kapcsolatban. A szóasszociáció ugyanis leegyszerűsítve szavak társítását jelenti, amely különböző tényezők hatására egyénenként változik, ezzel szemben a konnotáció jelentések társítását jelenti, közösségi, és kultúránként változik. Ezek alapján kérdéses, hogy megfelel-e a szóasszociációs teszt a reáliához társuló jelentések vizsgálatára.

A kötet IV. fejezetében olvasható cikkek a második nyelvi feldolgozással foglalkoznak.

Vargha Sára Fruzsina azt vizsgálja, nyelvfüggő-e a lexikai hozzáférés, illetve hogyan befolyásolja a két nyelv együttes aktiválása a szövegfelismerést első és második nyelven (342–349). A kísérlet során magyar és angol nyelvű, illetve nem létező szavakat kellett osztályozni egy- és kétnyelvű szövegek alapján. A kísérleti eredmények azt mutatják, hogy a vegyes nyelvű feladatoknál az L2 válaszidő hosszabb, mint az egynyelvű, L2 feladatoknál következésképpen az L2 szavak azonosítása nehezebb akkor, amikor az L1 is működésben van. L1 válasz esetében a reakcióidő lassulása nem figyelhető meg. A szerző arra a megállapításra jut, hogy a lexikai hozzáférés nyelvfüggő.

Egy új nyelv lexikájának és grammatikájának elsajátítását vizsgálja Polonyi Tünde Éva egy miniatűr mesterséges nyelv segítségével (350–363). A nyelvtanulás három kiemelt területét kutatja: az aktív/passzív szókinccs elsajátítása, a lexikai/grammatikai tanulás mondatszinten, illetve a két nyelvtani szabály explicit/implicit elsajátítása. A produktív készségeket követelő feladatok elvégzése minden kísérleti személy számára nehezebb volt, a passzív szókinccs gyorsabban fejlődött, de az új szavak aktív produkciója nehézséget jelentett. A tanulási folyamatban a szóelsajátítás volt a legsikeresebb, ezzel szemben a szintaktikai szerkezet elsajátítása nehezebben ment. Noha a feladatként megjelölt nyelvtani szabályt a tanulók megtanulták, nem tudatosan használták. A szerző megállapítja, hogy az anyanyelvben is megtalálható szabályok elsajátítása az új nyelven hatékonyabban zajlik, mint az anyanyelvből hiányzó szabályoké.

Doró Katalin a tanulási nehézségek kérdését tárgyalja két alulteljesítő egyetemi hallgatóval készített interjú alapján (364–373). A tanulási nehézségekkel küzdők azonosíthatók, részben iskolai teljesítményük alapján. Ezért az oktatókra is hárulnak megoldandó feladatok, mint például: hogyan közelítsék meg a problémás hallgatókat, hogyan hívják fel a többi oktató figyelmét a problémára, hogyan igazítsák az elvárásokat a problémás hallgatókhoz úgy, hogy ne csökkenjen a követelményszint.

A helyzetet nehezíti, hogy az érintett hallgatók nem szívesen kérnek segítséget, vagy nincsenek tisztában azzal, hogyan változtathatnak tanulási módszereiken és stratégiájukon. Úgy tűnik, jelenleg a problémával való szembenézés elkerülése a leginkább elfogadott taktika mindkét érintett fél – hallgató és oktató – részéről, amit azonban hosszú távon nem volna szabad elfogadni.

Laczkó Mária középiskolás korú egypetéjű ikrek első és második idegen nyelvi szókészletét, mentális lexikonjának méretét és szerkezetét kutatja összehasonlító vizsgálatában (374–383). Jelentős különbséget talált az anyanyelvi mentális lexikon nagyságát tekintve ikrek és nem ikrek között az utóbbiak javára, és hasonló eredményekre jutott az idegen nyelvek szókészletének esetében is.

A mentális lexikon vizsgálata képezi Nádor Orsolya kutatásának tárgyát is, melyet magyar mint idegen nyelvet és magyar mint származási nyelvet tanulók körében végez (397–402). A folyamatban lévő kutatás első szakaszában elkészült a szóasszociációs vizsgálat, a második szakaszban következik az adatbázisban szereplő adatok kiértékelése.

A második nyelv elsajátításának pszicholingvisztikája kevés figyelemben részesítette mind ez idáig a második nyelven zajló értési folyamatokat. A létező vizsgálatok is nyelvtipológiai szempontból hasonló nyelvpárokra irányultak, ezért Navracsecs Judit és Sárosi Gyula magyar–angol, azaz agglutináló és nem agglutináló nyelvek viszonylatában végzett kutatása hiánypótló ezen a területen. Jelen tanulmányukban (384–396) a hibás szórend és az egyeztetési hibák felismerésére irányuló kísérletük eredményeit ismertetik. A kutatás során magyar, illetve angol nyelvű mondatok közül kellett kiszűrni a szintaktikai vagy szemantikai szempontból hibás mondatokat. A reakcióidők és az elfogadhatósági ráta elemzése után a vizsgálati eredmények azt mutatják, hogy a szintaktikai feldolgozás rövidebb idő alatt megy végbe, mint a szemantikai, továbbá a környezeti nyelv feldolgozása

is rövidebb időt vesz igénybe, függetlenül a másik nyelv használatának gyakoriságától. A vizsgálat kiemelkedő eredménye az a megállapítás, hogy a mondatvégi szemantikai hibák azonosítása mindkét nyelven gyorsan megy végbe, ami a kontextus támogató szerepére hívja fel a figyelmet a szemantikai feldolgozásban.

A Navracsecs Judit és Szabó Dániel szerkesztésében megjelent kötet tartalmában és terjedelmében egyaránt eredeti munka. A „fekete dobozban” zajló történések feltárása egy- és kétnyelvű feldolgozásnál, ép és sérült folyamatokban alkalmazott nyelvészet a szó legszorosabb értelmében, amely a beszédfelismeréstől az első és második nyelv nyelvpedagógiájáig gyakorlati alkalmazásra talál. A kognitív tudományok felőli megközelítés új lendületet adott a(z inter)diszciplinának, ami a korábbi eredmények felülvizsgálatára,

átértékelésére készíttet, ugyanakkor számos új felismeréssel gazdagítja az emiatt gyorsan változó szakterületet.

Balaskó Mária

IRODALOM

- Hartsuiker, R. – Pickering, M. (2007): Language integration in bilingual sentence production. *Acta Psychologica* 128, 479–489.
- Levitt, W. J. M. (1989): *Speaking. From intention to articulation*. Cambridge: The MIT Press.
- Paradis, M. (2004): *A neurolinguistic theory of bilingualism*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins.
- van Gelder, T. (1998): The dynamical hypothesis in cognitive science. *Behavioral and brain sciences* 21, 615–656.

TINTA KÖNYVKIADÓ

KICSI SÁNDOR ANDRÁS

KIHALT NYELVEK, ELTŰNT NÉPEK

100 nyelv halála

134 oldal, 1490 Ft

A *Kihalt nyelvek, eltűnt népek* című könyv 100 kihalt nyelvet ír le. A kötetben ismertetett eltűnt népek és nyelvek között vannak a történelmi tanulmányok miatt sokak számára ismerősen csengők is: *akkád, avar, besenyő, dák, etruszk, gót, hun, jász, kun, latin, ószláv, sumer, szanszkrit, vandál*. Megtaláljuk jó néhány olyan kihalt nyelvnek is a bemutatását, melyekkel sokan most találkoznak először, hiszen valamikori beszélőik vagy Európától távol éltek, vagy nem voltak a világtörténelem fontos szereplői.

A szerző, KICSI SÁNDOR ANDRÁS (1957–) a nyelvtudomány sokoldalú művelője, idáig 10 kötete jelent meg. Főbb témái a jelentéstan, orientalisztika és a nyelvészet története. Részt vett *A világ nyelvei* című enciklopédia munkálataiban. Jelen kötet a szerző több évtizedes filológusi és lexikonszerkesztői tapasztalataira épül. Ajánljuk mindazoknak, akik érdeklődnek a mára már eltűnt népek izgalmas sorsa és valamikori nyelvük iránt.

Megvásárolható a kiadóban:

TINTA KÖNYVKIADÓ

1116 Budapest, Kondorosi út 17.; Tel.: (1) 371-0501; fax: (1) 371-0502

E-mail: info@tintakiado.hu; honlap: www.tintakiado.hu